

The Relationship between Risk Management and Tax Aggression of Iranian Sports Goods Manufacturing Companies

Seyed Majid Kochaki

Assistant Professor of Accounting Department, Khorramabad Branch, Islamic Azad University, Khorramabad, Iran

Rahman Doostian*

Assistant Professor of Accounting Department, Khorramabad Branch, Islamic Azad University, Khorramabad, Iran

Abstract

Considering the tax issues and problems in Iranian sporting goods manufacturing companies, the purpose of this research is to investigate the relationship between risk management and tax aggression in Iranian sporting goods manufacturing companies. Using the data of 146 companies producing Iranian sports goods for the period between 1396 and 1400, this relationship has been investigated. The current research is applied in terms of the purpose of the research, in terms of the research design, it is post-event based on historical data, and the inference method is inductive and causal. The collected data were analyzed using Eviews12 software. Correlation and logit regression methods have been used to analyze the data. The results of the first hypothesis of this research show that there is a negative and significant relationship between environmental uncertainty and tax aggression; Also, the results of the second hypothesis of this research show that there is a negative and significant relationship between business risk and tax aggression.

Key words: Risk management, environmental uncertainty, business risk and tax invasion.

* Corresponding Author: E-mail: Rah91929192@gmail.com

How to Cite: Kochaki S. M., Doostian R. The Relationship between Risk Management and Tax Aggression of Iranian Sports Goods Manufacturing Companies, Journal of Innovation in Sports Management, 2026; 4(4):175-185.

ارتباط مدیریت ریسک و تهاجم مالیاتی شرکت‌های تولیدکننده کالاهای ورزشی ایرانی

سید مجید کوچکی

استادیار گروه حسابداری، واحد خرم‌آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، خرم‌آباد، ایران

رحمان دوستیان*

استادیار گروه حسابداری، واحد خرم‌آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، خرم‌آباد، ایران

چکیده

با توجه به مسائل و مشکلات مالیاتی موجود در شرکت‌های تولیدکننده کالای ورزشی ایرانی، هدف از این پژوهش، بررسی رابطه مدیریت ریسک و تهاجم مالیاتی در شرکت‌های تولیدکننده کالاهای ورزشی ایرانی است. با استفاده از داده‌های ۱۴۶ شرکت تولیدکننده کالاهای ورزشی ایرانی برای دوره زمانی بین سال‌های ۱۳۹۶ تا ۱۴۰۰ به بررسی این رابطه پرداخته شده است. پژوهش حاضر از نظر هدف پژوهش، کاربردی، از لحاظ طرح پژوهش به جهت تکیه بر داده‌های تاریخی، پس رویدادی بوده و روش استنتاج آن استقرایی و از نوع علی می‌باشد. داده‌های جمع‌آوری شده با استفاده از نرم‌افزار Eviews12 مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. از روش‌های همبستگی، رگرسیون لاجیت جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها استفاده شده است. نتایج فرضیه اول این پژوهش نشان می‌دهد که بین عدم اطمینان محیطی و تهاجم مالیاتی رابطه منفی و معناداری وجود دارد؛ و همچنین نتایج فرضیه دوم این پژوهش نشان می‌دهد بین ریسک تجاری و تهاجم مالیاتی رابطه منفی و معناداری وجود دارد.

واژه‌های کلیدی: مدیریت ریسک، عدم اطمینان محیطی، ریسک تجاری و تهاجم مالیاتی.

* نویسنده مسئول: E-mail: Rah91929192@gmail.com

مقدمه

نظام مالیاتی، به دلیل وجود سازوکار کنترل متقابل بین مبادله کنندگان و نیز به دلیل امکان وضع نرخ پایین (به دلیل گسترده بودن پایه مالیاتی) دارای کمترین فرار مالیاتی است و در میان روش‌های مختلف اجرای مالیات بر ارزش افزوده، روش اعتباری به دلیل بیشترین کارایی در زمینه پیشگیری از فرار مالیاتی پرتعدادترین روش در میان سازوکارهای اجرای مالیات بر ارزش افزوده است (میرزایی و همکاران، ۲۰۱۳). در این روش هر کدام از مودیان خود به خود مودیانی را که در حلقه‌های قبلی تولید و توزیع وی قرار دارند را کنترل می‌کنند لذا کنترل فرار مالیاتی بسیار راحت صورت می‌گیرد زیرا در مکانیزم اعتباری فرار مالیاتی باعث انتقال مالیات به خریدار می‌شود. البته نباید فراموش کرد که صرف پیاده کردن این سیستم نمی‌تواند امکان فرار مالیاتی را کاملاً از بین ببرد (موسوی جهرمی و همکاران، ۲۰۰۹).

اهمیت مالیات برای اقتصاد هر کشوری را نمی‌توان بیش از حد مورد تأکید قرار داد. دولت‌ها برای افزایش سایر منابع درآمدی و همچنین تضمین تأمین کالاهای عمومی، مالیات را ملزم می‌کنند. متأسفانه، هر دولتی، به‌ویژه در کشورهای در حال توسعه، نمی‌تواند به انطباق مالیاتی بهینه دست یابد (احمدپور و همکاران، ۲۰۰۷). در بسیاری از موارد، بخش قابل توجهی از بخش غیررسمی از شبکه مالیاتی حذف می‌شود، در حالی که شرکت‌های بخش رسمی سعی می‌کنند با درگیر شدن در فعالیت‌های مختلف برنامه‌ریزی مالیاتی، بدهی مالیاتی را به حداقل برسانند. تعجب‌آور نیست که مدیریت به دنبال راه‌هایی برای کاهش بدهی‌های مالیاتی باشد. یک توضیح منطقی تمایل به حداکثر رساندن ثروت سهامداران است، حتی اگر این امر بر ظرفیت درآمدی دولت تأثیر بگذارد که به نوبه خود تأثیر منفی بر جامعه می‌گذارد زیرا در دسترس بودن کالاهای عمومی را از بین می‌برد. علاوه بر این، شرکت‌ها بدهی‌های مالیاتی را به حداقل می‌رسانند، زیرا مالیات‌ها خروجی از درآمد شرکت بدون هیچ سود احتمالی فوری هستند. این جریان خروجی می‌تواند موقعیت خالص نقدی شرکت‌ها را افزایش دهد که به نوبه خود می‌تواند برای بهبود سرمایه‌گذاری‌ها، انجام تعهدات مالی یا پرداخت

به‌عنوان سود سهام به سهامداران استفاده شود (جاکوب و همکاران^۱، ۲۰۲۱).

در حالی که نمی‌توان گفت برنامه‌ریزی مالیات شرکتی کاملاً غیرقانونی است، برخی از شیوه‌های اجتناب از مالیات تهاجمی ممکن است بسته به قوانین مالیاتی یک حوزه قضایی خاص به‌عنوان طرح‌های مالیاتی غیرقانونی در نظر گرفته شوند. با این حال، کوئنتین^۲ (۲۰۱۹) اظهار داشت که تهاجم مالیاتی ممکن است از نظر صرفه‌جویی مالیاتی مفید باشد، اما می‌تواند به همان اندازه برای عملیات شرکت مضر باشد، زیرا سرپیچی از قوانین مالیاتی خطرات شهرت و دعوی قضایی را به همراه دارد که می‌تواند بر ارزش شرکت یا توان پرداخت بدهی شرکت تأثیر بگذارد. تهاجم مالیاتی در شرکت در بلندمدت خطرناک است و نیاز به کنترل و نظارت دارد.

تسمین و همکاران^۳ (۲۰۲۰) اظهار می‌دارند که برای هر سازمانی که به دنبال مقابله مؤثر با ابعاد مختلف ریسک مانند ریسک نظارتی، سیستماتیک، عملیاتی، مالی و استراتژیک است، به یک چارچوب جامع برای مدیریت ریسک نیاز است؛ بنابراین نمی‌توان از موضوع مدیریت ریسک چشم‌پوشی کرد. ریسک در این زمینه را می‌توان به‌عنوان احتمال قرار گرفتن کسب و کار در معرض خطر یا زیان شدید ناشی از آسیب‌پذیری‌های داخلی یا خارجی توصیف کرد؛ بنابراین، مدیریت ریسک؛ مسئولیت نظارت بر استراتژی مدیریت ریسک غیرمالی و مالی یک شرکت را بر عهده دارد؛ بنابراین هدف پژوهش حاضر بررسی رابطه بین مدیریت ریسک و تهاجم مالیاتی در شرکت‌های تولیدکننده کالاهای ورزشی ایرانی می‌باشد؛ بنابراین سؤال اصلی پژوهش حاضر این است که: آیا بین مدیریت ریسک و تهاجم مالیاتی در شرکت‌های تولیدکننده کالای ورزشی ایرانی رابطه معناداری وجود دارد؟

مبانی نظری

مالیات تهاجمی

مالیات‌های تهاجمی اغلب به‌عنوان "چشم سهامداران" تعریف می‌شوند؛ به عبارت دیگر مالیات تهاجمی در تلاش

¹ Jacob et al.

² Quentin

³ Tasmin et al.

وقایع ناخواسته و برنامه‌ریزی برای جلوگیری از بروز آن‌ها است (توموزوسکی و همکاران، ۲۰۲۰). به‌طور کلی مدیریت ریسک را می‌توان فرآیند اندازه‌گیری یا ارزیابی ریسک و سپس طراحی استراتژی‌هایی برای مدیریت آن در نظر گرفت در کل استراتژی‌های مورد استفاده شامل انتقال ریسک به بخش‌های دیگر، جلوگیری از ریسک کاهش اثرات منفی ریسک و پذیرش همه یا بخشی از پیامدهای یک ریسک خاص است (دا سیلو و همکاران، ۲۰۲۰). در این میان اگر مدیریت ریسک به‌طور مرتب برای شناسایی مشکلات احتمالی و یافتن راه‌حل‌ها انجام شود به‌راحتی فرآیندهای دیگری مانند سازمان‌دهی برنامه‌ریزی بودجه‌بندی و کنترل هزینه‌ها را تسهیل می‌کند (نوبانه و همکاران، ۲۰۲۱).

عدم اطمینان محیطی

از ضریب تغییرات فروش (CV فروش) به‌عنوان معیار عدم اطمینان محیطی استفاده می‌شود. این معیار عدم اطمینان محیطی ویژه‌ی واحد تجاری است که با استفاده از اطلاعات تاریخی در طول یک دوره ۵ ساله محاسبه می‌شود. ضریب تغییرات فروش محاسبه شده برای هر شرکت در هر یک از ۵ دوره بر ضریب تغییرات فروش همان دوره صنعت آن شرکت تقسیم می‌شود (هانگ و پیتز، ۲۰۱۷).

روش‌شناسی

پژوهش حاضر، از جهت هدف اجرا کاربردی و از نوع کمی بود. همچنین از جهت زمان اجرا توصیفی، علی و مقایسه‌ای است. روش تحقیق از جهت منطبق اجرا استقرایی می‌باشد. روش تحقیق از جهت نحوه اجرا توصیفی، پیمایشی و از نوع همبستگی می‌باشد. جامعه آماری این پژوهش را کلیه شرکت‌های تولیدکننده کالای ورزشی ایرانی را در بر می‌گیرد. شرکت‌های مورد مطالعه جهت آزمون فرضیه‌های پژوهش بدین صورت انتخاب گردیده‌اند؛ ابتدا کلیه شرکت‌های تولیدکننده کالای ورزشی در پایان سال ۱۳۹۶ تا ۱۴۰۰ فهرست گردیده،

برای اندازه‌گیری برنامه‌ریزی مالیاتی و مرتبط ساختن آن با ویژگی‌های شرکت می‌باشد (پاین و رایبورن^۱، ۲۰۱۸). متغیر وابسته پژوهش مالیات تهاجمی^۲ است؛ که با استفاده از نرخ مؤثر مالیاتی اندازه‌گیری می‌شود؛ که از طریق مالیات پرداختی تقسیم بر درآمد قبل از مالیات محاسبه می‌شود. در این تحقیق اگر نرخ مؤثر مالیاتی هر شرکت، بزرگ‌تر از میانگین نرخ مؤثر مالیاتی تمامی شرکت‌های نمونه باشد، آنگاه این متغیر ارزش یک و در غیر این صورت ارزش صفر اختیار می‌کند در واقع بر اساس تحقیقات یاد شده شرکت‌هایی که نرخ مؤثر مالیاتی بالایی دارند و این متغیر برای آن‌ها ارزش یک اختیار می‌کند، به دنبال اعمال تهاجم مالیاتی هستند (چن و همکاران، ۲۰۱۰ و حسن و همکاران، ۲۰۱۴).

مدیریت ریسک

مدیریت ریسک به شناسایی تجزیه و تحلیل و کنترل ریسک‌های احتمالی که می‌تواند دارایی و درآمد یک بنگاه اقتصادی را تهدید کند اشاره دارد (جانسون و همکاران، ۲۰۲۰). ریسک‌ها می‌توانند از منابع مختلفی از جمله عدم اطمینان در بازارهای مالی تهدیدات ناشی از عدم موفقیت پروژه در هر مرحله از طراحی، توسعه تولید یا حفظ چرخه زندگی بدهی‌های قانونی، ریسک اعتباری تصادفات، عوامل طبیعی و بلایا و موارد مشابه ناشی شوند (برنر و فلاگ^۳، ۲۰۱۷). در همین رابطه استانداردهای مدیریت ریسک که توسط مؤسسات مختلفی از جمله انستیتوی مدیریت پروژه، انستیتوی ملی استاندارد و فناوری و استانداردهای ایزو تدوین شده‌اند رویدادهای منفی را به‌عنوان ریسک و رویدادهای مثبت را به‌عنوان فرصت، طبقه‌بندی کرده‌اند (راموسو و همکاران، ۲۰۲۰). در واقع، مدیریت ریسک همان سیستمی است که برای ساده‌سازی عملیات برای مقابله با عدم اطمینان یا احتمال، انحراف طراحی شده است (بینگر و همکاران، ۲۰۲۲).

مدیریت ریسک فرآیندی است که هدف آن کاهش اثرات مضر یک فعالیت از طریق اقدام آگاهانه برای پیش‌بینی

¹ Payne & Raiborn

² Lnetr

³ Vehsen et al.

⁴ Janson et al.

⁵ Berner & Flage

⁶ da Silva et al.

⁷ Nobanee et al.

⁸ Hang & Piter

ج- داده‌های ترکیبی

داده‌های سری زمانی، مقادیر یک متغیر را در نقاط متوالی در زمان، اندازه‌گیری می‌کند. این توالی می‌تواند سالانه، فصلی، ماهانه، هفتگی یا حتی به صورت پیوسته باشد. داده‌های مقطعی، مقادیر یک متغیر را در زمان معین و روی واحدهای متعدد اندازه‌گیری می‌کند. داده‌های ترکیبی روشی برای تلفیق داده‌های مقطعی و سری زمانی است. به طور کلی باید گفت داده‌های ترکیبی تحلیل‌های تجربی را به شکلی غنی می‌سازند که در صورت استفاده از داده‌های سری زمانی یا مقطعی این امکان وجود ندارد (گجراتی، ۱۳۷۸). به همین خاطر پژوهشگر با استفاده از داده‌های ترکیبی اقدام به تخمین مدل‌ها خواهد نمود.

در پژوهش حاضر داده‌ها از نوع ترکیبی می‌باشند. به منظور تشخیص اینکه از کدام روش (تلفیقی یا تابلویی) برای تخمین استفاده شود و در صورت پذیرفته شدن روش تابلویی کدام مدل (اثرات ثابت یا اثرات تصادفی) به کار گرفته شود، مستلزم آزمون فرضیه‌هایی می‌باشد که در ادامه به توضیح آن‌ها پرداخته می‌شود. برای انتخاب یکی از روش‌های تلفیقی یا تابلویی از آماره F لیمر استفاده شد. این آزمون مقایسه بین مجموع مربعات جملات خطا (RSS) در روش داده‌های تابلویی و تلفیقی می‌باشد. بنابراین در این آزمون مجموع مربعات باقیمانده مدل مقید و مدل غیر مقید با هم مقایسه می‌شود:

$$F_{(N-1), (NT-N-K)} = \frac{URSS - NRSS}{URSS/NT - N - K}$$

در فرمول بالا؛ K نشان‌دهنده متغیرهای توضیحی است و N نماینده مقاطع می‌باشد. (N-1) تعداد درجات آزادی در مدل مقید و (NT-N-K) نیز تعداد درجه آزادی در مدل غیرمقید می‌باشد.

در این آزمون فرضیه H_0 مبنی بر یکسان بودن عرض از مبدأهاست. بدین معنی که اختلاف درون‌گروهی خیلی شدید نبوده و نیازی به استفاده از روش داده‌های تابلویی نمی‌باشد. در مقابل فرضیه H_1 یکسان نبودن عرض از مبدأها را نشان می‌دهد و استفاده از روش داده‌های تابلویی را توصیه می‌کند. چنانچه F محاسبه شده، از F جدول با درجه آزادی (N-1) و (NT-N-K) بزرگ‌تر باشد، فرضیه H_0 مبنی بر پذیرش داده‌های تلفیقی را نمی‌توان

سپس از میان آن‌ها شرکت‌هایی انتخاب شده‌اند که تمامی شرایط زیر را دارا باشند و آن دسته از شرکت‌های پذیرفته شده که این شرایط را نداشته‌اند از جامعه آماری مورد مطالعه حذف گردیده‌اند. در پایان ۱۴۶ شرکت به‌عنوان نمونه پژوهش باقی مانده و مورد بررسی قرار گرفته‌اند. در جدول ۱-۳ انتخاب نمونه پژوهش شرح داده شده است.

جدول ۱ چگونگی انتخاب شرکت‌های مورد مطالعه در پژوهش

شرح	تعداد	جمع کل
اعضای جامعه آماری در پایان سال ۱۴۰۰	۴۰۹	جمع کل
شرکت‌های که اطلاعات آن‌ها در بخش تعریف متغیرها در دسترس نباشد.	(۱۰۰)	فیلتر
شرکت‌ها در طول دوره مورد بررسی توقف عملیات بیش از سه ماه داشته باشند.	(۱۰۶)	فیلتر
شرکت طی دوره مورد بررسی تغییر سال مالی داده باشند.	(۹۰)	فیلتر
جمع شرکت‌های حذف شده از جامعه آماری	(۴۷۴)	کل فیلتر
جمع شرکت‌های عضو نمونه	۱۴۶	مانده

روش مطالعه کتابخانه‌ای: از این روش جهت تبیین مبانی نظری پژوهش گردآوری پیشینه پژوهش استفاده می‌شود. در این راستا مقاله‌های فارسی و انگلیسی و پایان‌نامه‌های مرتبط مورد استفاده قرار گرفته است. روش مطالعه اسناد و مدارک: به‌منظور دستیابی به داده‌های مورد نیاز برای پردازش فرضیه‌های پژوهش، از روش مطالعه اسناد و مدارک با توجه به اطلاعات ارائه شده شرکت‌ها استفاده است. در این راستا صورت‌های مالی، گزارش هیئت‌مدیره و یادداشت‌های توضیحی شرکت‌ها مورد استفاده قرار گرفته است. کاوش اینترنتی: برای تبیین بخشی از مبانی نظری پژوهش و گردآوری پیشینه پژوهش استفاده شده است. در مواردی که بررسی بین یک متغیر وابسته با یک یا چند متغیر مستقل مدنظر باشد و محقق بخواهد بر اساس این ارتباط و با استفاده از داده‌های تاریخی، پارامترهایی برای متغیر مستقل برآورد کرده و با ارائه مدل اقدام به پیش‌بینی نماید از سه نوع داده به شرح زیر می‌توان استفاده نمود:

الف- داده‌های سری زمانی

ب- داده‌های مقطعی

آزمون‌های مختلفی وجود دارد که در پژوهش حاضر از آزمون ریشه واحد استفاده شده است. از آزمون t به منظور بررسی معنی‌دار بودن ضرایب محاسبه شده، ضرایب همبستگی و مدل‌های رگرسیونی استفاده شد. برای مدل‌های رگرسیون خطی، روش حداقل مربعات معمولی استفاده شد.

یافته‌ها

در جدول ۲، برخی از مفاهیم آمار توصیفی متغیرها، شامل میانگین، میانه، حداقل مشاهدات، حداکثر مشاهدات و انحراف معیار ارائه شده است. به عنوان مثال با توجه به پنل الف نتایج نشان می‌دهد که میانگین عدم اطمینان محیطی ۰٫۲۶۹ می‌باشد که با توجه به انحراف معیار (۰٫۲۱۹) از نوسان پذیری پایینی برخوردار است و میانگین ریسک تجاری ۱٫۴۸۶ می‌باشد که با توجه به انحراف معیار (۰٫۸۶۸) از نوسان پذیری نسبتاً پایینی برخوردار می‌باشد. با توجه به پنل ب نتایج همچنین نشان می‌دهد که در ۴۸٫۶٪ شرکت‌های مورد بررسی تهاجم مالیاتی بالا است و ۱۱٫۱٪ شرکت‌های مورد بررسی در دوره زمانی پژوهش زبان گزارش کرده‌اند.

با توجه به جدول ۳، نتایج به دست آمده از جدول ضریب همبستگی نشان می‌دهد که در سطح اطمینان ۹۵٪ عدم اطمینان محیطی، ریسک تجاری، استقلال هیئت‌مدیره، اندازه شرکت و مالکیت نهادی با تهاجم مالیاتی همبستگی معکوس و معناداری دارند در حالی که بین شاخص زبان و تهاجم مالیاتی همبستگی مستقیم و معناداری وجود دارد.

نتایج آزمون مانایی در جدول ۴ درج گردیده است. بر اساس آزمون «دیکی-فولر تعمیم یافته»^۱ «فیلیپس-پرون»^۲ چون مقدار احتمال همه متغیرها کمتر از ۵٪ بوده است، همه متغیرهای مستقل، وابسته و کنترلی در دوره پژوهش در سطح پایا^۳ بوده‌اند. همان‌گونه که در جدول (۳-۴) ملاحظه می‌شود همه متغیرها مانا هستند و نیازی به آزمون هم جمعی^۴ وجود ندارد؛ بنابراین مشکل

پذیرفت، بنابراین روش داده‌های تابلویی ارجحیت دارد. لازم به ذکر است که آزمون فرضیه‌های تحقیق در سطح اطمینان ۹۵٪ (خطای ۵٪) انجام می‌شود. اگر بعد از انجام دادن آزمون F لیمر، فرضیه H_0 رد شده باشد این پرسش مطرح می‌شود که مدل در قالب کدام یک از روش‌های اثرات ثابت و اثرات تصادفی قابل بررسی است. آزمون هاسمن برای تعیین روش تخمین در روش داده‌های تابلویی به کار می‌رود. آماره این آزمون دارای توزیع χ^2 دو با K درجه آزادی است. چنانچه آماره محاسبه شده بزرگ‌تر از χ^2 دو جدول با K درجه آزادی باشد فرضیه H_0 مبنی بر پذیرش اثرات تصادفی رد می‌شود. در این صورت از روش اثرات ثابت استفاده می‌گردد. ولی اگر فرضیه H_0 پذیرفته شود باید از روش اثرات تصادفی استفاده شود. مدل اثرات تصادفی هنگامی یک الگوی مناسب به شمار می‌رود که تفاوت بین داده‌های مقطعی به صورت تصادفی باشد. باید توجه داشت در این حالت ممکن است واریانس‌های مربوط به مقاطع مختلف با هم یکسان نبوده و مدل موردنظر دچار ناهمسانی واریانس باشد که باید به جای روش OLS از روش رگرسیون حداقل مربعات تعمیم یافته (GLS) استفاده کرد.

یکی از مباحث اصلی تحلیل‌های رگرسیونی تخمین مدل‌های رگرسیون است. منظور از تخمین یک مدل رگرسیونی در واقع تخمین پارامترهای آن است که با استفاده از روش‌های مختلفی می‌توان آن را انجام داد. روش حداقل مربعات معمولی نسبت به روش حداکثر راست‌نمایی از شهرت بیشتری برخوردار است و کاربرد گسترده‌تری دارد. همچنین این روش نسبت به روش حداکثر راست‌نمایی ساده‌تر بوده و پیچیدگی‌های آن را ندارد. به علاوه، در صورتی که فروض مدل رگرسیون خطی کلاسیک برقرار باشد، می‌توان اثبات کرد که روش حداقل مربعات در مقایسه با سایر روش‌ها، بدون تورش (نااریب) و دارای حداقل واریانس بوده و بهترین برآورد کننده‌ی نااریب خطی است (گجراتی، ۱۳۷۸). در این پژوهش برای تخمین پارامترها از روش حداقل مربعات معمولی استفاده شده است. در پژوهش حاضر، برای دستیابی به نتایج پژوهش از آمار استنباطی استفاده شد. برای کسب نتایج قابل اطمینان از تحقیق، از روش‌های آماری جاکو-برا استفاده گردید. برای تشخیص مانایی یک سری زمانی،

¹ Augmented DickeyFuller

² PhillipsPerron

³ Stationarity

⁴ Cointegration test

رگرسیون کاذب در ضرایب برآوردی وجود نخواهد داشت در رگرسیون کاذب معنی‌دار ضرایب به صورت کاذب است.

جدول ۲. آمار توصیفی متغیرهای پژوهش

پنل الف: متغیرهای پیوسته						
نام متغیر	تعداد مشاهدات	میانگین	میانه	حداکثر	حداقل	انحراف معیار
عدم اطمینان محیطی	۷۳۰	۰.۲۶۹	۰.۲۳۰	۰.۷۶۱	۰.۰۱۱	۰.۲۱۹
ریسک تجاری	۷۳۰	۱.۴۸۶	۱.۲۷۱	۳.۷۵۸	-۰.۳۴۱	۰.۸۶۸
استقلال هیئت‌مدیره	۷۳۰	۰.۶۵۰	۰.۶۰	۱	۰	۰.۱۸۲
اندازه شرکت	۷۳۰	۱۴.۸۹۳	۱۴.۷۰۴	۱۷.۹۲۹	۱۲.۷۰۹	۱.۳۱۵
مالکیت نهادی	۷۳۰	۰.۵۲۹	۰.۶۲۵	۰.۹۰۶	۰	۰.۳۱۹
پنل ب: متغیرهای گسسته						
نام متغیر	طبقه	فراوانی	درصد			
تهاجم مالیاتی	۱	۳۵۵	۴۸.۶٪			
	۰	۳۷۵	۵۱.۴٪			
شاخص زیان	۱	۸۱	۱۱.۱٪			
	۰	۶۴۹	۸۸.۹٪			

جدول ۳. ضرایب همبستگی متغیرهای پژوهش

ردیف	متغیرها	(۱)	(۲)	(۳)	(۴)	(۵)	(۶)	(۷)	
(۱)	CASHFETR	۱.۰۰۰							
	احتمال	-----							
(۲)	EU	-۰.۰۹۹	۱.۰۰۰						
	احتمال	۰.۰۰۸	-----						
(۳)	OL	-۰.۱۴۵	-۰.۱۱۷	۱.۰۰۰					
	احتمال	۰.۰۰۰	۰.۰۰۲	-----					
(۴)	BIND	-۰.۲۱۸	-۰.۰۱۴	-۰.۰۳۰	۱.۰۰۰				
	احتمال	۰.۰۰۰	۰.۶۹۹	۰.۴۲۶	-----				
(۵)	SIZE	-۰.۰۸۶	۰.۲۱۳	-۰.۱۳۲	-۰.۰۵۶	۱.۰۰۰			
	احتمال	۰.۰۲۱	۰.۰۰۰	۰.۰۰۰	۰.۱۳۱	-----			
(۶)	INOWN	-۰.۰۸۰	-۰.۰۴۶	۰.۰۰۸	-۰.۱۰۹	۰.۲۲۸	۱.۰۰۰		
	احتمال	۰.۰۳۱	۰.۲۱۶	۰.۸۲۰	۰.۰۰۳	۰.۰۰۰	-----		
(۷)	LOSS	۰.۳۳۵	۰.۱۵۹	-۰.۲۷۱	-۰.۱۳۰	-۰.۰۹۲	-۰.۰۵۱	۱.۰۰۰	
	احتمال	۰.۰۰۰	۰.۰۰۰	۰.۰۰۰	۰.۰۰۰	۰.۰۱۳	۰.۱۶۵	-----	

نهادی؛ LOSS؛ شاخص زیان. CASHFETR؛ تهاجم مالیاتی؛ EU؛ عدم اطمینان محیطی؛ OL؛ ریسک تجاری؛ BIND؛ استقلال هیئت‌مدیره؛ SIZE؛ اندازه شرکت؛ INOWN؛ مالکیت

می‌شود. با توجه به جدول ۴ نتایج حاصل از این آزمون نشان می‌دهد؛ که میزان تورم واریانس متغیرهای مستقل و کنترلی مدل پژوهش در حد مجاز خود قرار داشته و لذا از این بابت مشکلی وجود ندارد.

بعد از اینکه مانایی متغیرها مورد بررسی قرار گرفت، مدل پژوهش برآورد گردید. با توجه به باینری (صفر و یک) بودن متغیر وابسته پژوهش در مدل پژوهش، به منظور تخمین این مدل از تکنیک رگرسیون لوجیت بهره گرفته

جدول ۴. نتایج آزمون مانایی متغیرهای پژوهش

متغیرها	دیکی فولر تعمیم یافته		فیلیپس-پرون	
	آماره	احتمال	آماره	احتمال
تهاجم مالیاتی	-۱۶.۳۵۸۱	۰.۰۰۰۰	-۱۷.۲۶۹	۰.۰۰۰۰
عدم اطمینان محیطی	-۷.۹۳۰۶	۰.۰۰۰۰	-۲۴.۰۸۱۵	۰.۰۰۰۰
ریسک تجاری	-۱۹.۲۰۰۵	۰.۰۰۰۰	-۱۹.۳۲۶۳	۰.۰۰۰۰
استقلال هیئت مدیره	-۱۲.۸۵۲۹	۰.۰۰۰۰	-۱۲.۹۸۵۷	۰.۰۰۰۰
اندازه شرکت	-۶.۳۱۹۸	۰.۰۰۰۰	-۱۰.۶۳۸۹	۰.۰۰۰۰
مالکیت نهادی	-۸.۸۷۵۶	۰.۰۰۰۰	-۷.۹۷۵۵	۰.۰۰۰۰
شاخص زیان	-۱۹.۱۳۸۸	۰.۰۰۰۰	-۲۰.۵۷۳۷	۰.۰۰۰۰

جدول ۵. نتایج حاصل از آزمون عدم وجود هم خطی بین متغیرهای توضیحی مدل پژوهش

متغیر	واریانس ضریب	عامل تورم واریانس
عدم اطمینان محیطی	۰.۰۰۵۹۱۸	۱.۰۷۸۹۲۵
ریسک تجاری	۰.۰۰۰۱۴۱	۱.۰۰۳۸۱۴
استقلال هیئت مدیره	۰.۰۰۹۲۶۶	۱.۰۳۶۳۸۷
اندازه شرکت	۰.۰۰۰۱۴۱	۱.۱۱۴۴۶۱
مالکیت نهادی	۰.۰۰۳۱۰۸	۱.۰۷۸۰۷۱
شاخص زیان	۰.۰۰۳۱۶۲	۱.۰۵۱۷۱۳

به موارد فوق می توان در سطح اطمینان ۹۵٪ فرضیه فرعی ۱ را تأیید کرد. این امر به این معنی است عدم اطمینان محیطی با تهاجم مالیاتی رابطه منفی و معناداری دارد؛ به عبارت دیگر، با افزایش عدم اطمینان محیطی، تهاجم مالیاتی کاهش می یابد.

به منظور آزمون فرضیه فرعی ۲ نیز از نتایج تخمین مدل ارائه شده در جدول ۶ بهره گرفته شده است. در حالت کلی نتایج نشان می دهد که ضریب متغیر ریسک تجاری، -0.270656 بوده که نشان دهنده رابطه منفی ریسک تجاری با تهاجم مالیاتی می باشد که در سطح اطمینان ۹۵٪، با توجه به آماره Z ضریب متغیر ریسک تجاری، در مدل معنادار می باشد، با توجه به موارد فوق می توان در سطح اطمینان ۹۵٪ فرضیه فرعی ۲ را تأیید کرد. این امر به این معنی است ریسک تجاری با تهاجم مالیاتی رابطه منفی و معناداری دارد؛ به عبارت دیگر، با افزایش ریسک تجاری، تهاجم مالیاتی کاهش می یابد.

به منظور آزمون فرضیه فرعی ۱ از نتایج تخمین مدل ارائه شده در جدول ۵ بهره گرفته شده است. مقدار آماره نسبت راستنمایی (LR) در سطح اطمینان ۹۵٪ بیانگر معناداری کلی مدل پژوهش است. نتایج مربوط به ضریب تعیین مک فادن نشان می دهد که تقریباً ۴۳٫۶٪ تغییرات متغیر وابسته (تهاجم مالیاتی) به وسیله متغیرهای مستقل و کنترلی مدل، توضیح داده می شوند. نتایج حاصل از متغیرهای کنترلی نشان می دهد که با توجه به آماره Z در سطح اطمینان ۹۵٪، استقلال هیئت مدیره، اندازه شرکت و مالکیت نهادی با تهاجم مالیاتی رابطه منفی و معناداری دارند در حالی که بین شاخص زیان و تهاجم مالیاتی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد.

در حالت کلی نتایج نشان می دهد که ضریب متغیر عدم اطمینان محیطی، -0.760945 بوده که نشان دهنده رابطه منفی عدم اطمینان محیطی با تهاجم مالیاتی می باشد که در سطح اطمینان ۹۵٪، با توجه به آماره Z ضریب متغیر عدم اطمینان محیطی، در مدل معنادار می باشد، با توجه

جدول ۶. نتایج حاصل از تخمین مدل پژوهش

متغیر وابسته: تهاجم مالیاتی				
روش تخمین: رگرسیون لجیت				
متغیرها	ضریب	خطای استاندارد	آماره z	سطح معناداری
مقدار ثابت	۵.۳۶۲۶۴۶	۱.۱۸۴۴۴۳	۴.۵۲۷۵۶۶	۰.۰۰۰۰
عدم اطمینان محیطی	-۰.۷۶۰۹۴۵	۰.۳۷۹۷۴۱	-۲.۰۰۳۸۵۵	۰.۰۴۵۱
ریسک تجاری	-۰.۲۷۰۶۵۶	۰.۱۲۶۹۱۰	-۲.۱۳۲۶۵۶	۰.۰۳۳۰
استقلال هیئت مدیره	-۰.۴۷۰۳۰۵	۰.۱۹۳۲۴۰	-۲.۴۳۳۷۸۹	۰.۰۱۵۳
اندازه شرکت	-۰.۳۴۳۵۱۲	۰.۰۷۱۱۴۴	-۴.۸۲۸۳۸۹	۰.۰۰۰۰
مالکیت نهادی	-۰.۷۴۸۲۵۵	۰.۲۵۹۴۶۸	-۲.۸۸۳۸۰۵	۰.۰۰۳۹
شاخص زیان	۵.۰۳۵۹۷۷	۱.۰۱۶۹۵۷	۴.۹۵۲۰۰۷	۰.۰۰۰۰
ضریب تعیین مک فادن	۰.۴۳۶			
آماره LR	۳۳۷.۵۳۷			
سطح معناداری (آماره LR)	۰.۰۰۰۰			

بحث

از آنجا که دنیای کسب و کار و صنعت با تحولات و دگرگونی‌های متعددی همچون جهانی شدن، برون سپاری و ایجاد ائتلاف‌های استراتژیک مواجه است، مدیریت ریسک در فعالیتهای سازمان‌ها اعم از تجاری و غیر انتفاعی اهمیت روزافزونی یافته است. در اقتصادهای توسعه یافته، اهمیت و نقش مدیریت ریسک در تحقق هدف‌های سازمانی و به ویژه افزایش کارایی نیروی انسانی (به عنوان مهم‌ترین سرمایه سازمانی) به خوبی شناخته شده و به درستی از دستاوردهای آن بهره گرفته می‌شود. در حالی که در بیشتر کشورهای در حال توسعه این شناخت هنوز بدست نیامده است و به رغم خسارت‌های چشمگیری که در نتیجه نبود سیستم‌های مدیریت ریسک بر اموال، امکانات و نیروی انسانی این جوامع وارد آمده است، کوشش‌های در خور توجهی در جهت کمینه کردن خسارت‌ها و زیان‌های یاد شده و تامین مالی مناسب برای جبران آن‌ها انجام نشده است (داداشی و همکاران، ۲۰۱۳).

از طرفی اهمیت پایش میزان در معرض ریسک قرار داشتن و رویه‌های مدیریت ریسک، پس از فروپاشی برخی شرکت‌های بزرگ و اقتصاد جهانی، مشخص و نیازهای اطلاعاتی جدیدی مطرح شد. با مطرح شدن موضوع افشای ریسک، انجمن‌ها و نهادهای حسابداری و مالی در سراسر دنیا از آن استقبال کردند. این نهادها اظهار می‌کنند که

شکاف اطلاعاتی بین شرکت‌ها و سهامداران در خصوص ریسک وجود دارد و شرکت‌ها اطلاعات ناکافی در این رابطه در گزارش سالانه خود ارائه می‌کنند؛ بنابراین درک محرک‌های مدیریت برای افشای ریسک، اطلاعات مفیدی به تدوین‌کنندگان استانداردها ارائه می‌دهد (المر و همکاران، ۲۰۲۰)؛ بنابراین اطلاعات مربوط به ریسک نقش مهمی در فرایند تصمیم‌گیری درست و ارزیابی شرکت‌ها ایفا می‌کنند. از طرفی تئوری نمایندگی بیان می‌کند که ناقربینی اطلاعاتی بین مدیران و مالکان می‌تواند از راه سازوکارهای پیشگیری که توان تحت تأثیر قرار دادن میزان افشا را دارند، کاهش یابد (اون و همکاران، ۲۰۲۰). از طرفی تهاجم مالیاتی یک راه قانونی با استفاده از خलाهای موجود در قوانین مالیاتی جهت عدم پرداخت یا تاخیر در پرداخت مالیات برای شرکت‌ها می‌باشد. مدیریت مالیات را توانایی مدیر در پرداخت مالیات کمتر در بلندمدت تعریف نموده‌اند. شرکتی که به دنبال مدیریت مالیات و حداقل سازی هزینه مالیات است، درواقع رویه‌ای جسورانه پیرامون مالیات در پیش گرفته‌اند. مدیریت مالیات، فعالیتی ارزش زا است و سهامداران شرکت معتقدند که باید توسط مدیریت شرکت، نرخ مالیاتی شرکت مدیریت شود. افزون بر این مسئله پرداخت مالیات کمتر، توسط سهامداران مورد ارزیابی قرار می‌گیرد و به عنوان یکی از شاخص‌های ارزیابی عملکرد مدیریت مدنظر قرار می‌گیرد. اگر مدیریت مالیات به‌عنوان فعالیتی

می‌گذارد، بنابراین، از موضع قانون حاکمیت شرکتی نیجریه ۲۰۱۸ در مورد ایجاد کمیته‌های ریسک حمایت می‌کند. بر اساس این یافته، این مطالعه انطباق دقیق مقرراتی توسط افراد مسئول حاکمیت (داخلی و خارجی) با الزامات کمیته ریسک را توصیه می‌کند، زیرا این امر حاکمیت را بهبود می‌بخشد و خطر ناشی از تهاجم مالیاتی را کاهش می‌دهد.

نتایج حاصل از آزمون فرضیه اول و دوم نشان می‌دهد که در سطح اطمینان ۰/۹۵ بین عدم اطمینان محیطی و ریسک تجاری با تهاجم مالیاتی رابطه منفی و معناداری وجود دارد؛ بنابراین با توجه به عدم اطمینان محیطی، به کلیه مدیران شرکت‌های مختلف توصیه می‌شود تا سیستمی را بر مبنای کنترل مدیریت ریسک شرکت جهت پایش، اندازه‌گیری و بهبود تهاجم مالیاتی خود ایجاد نمایند. این سیستم می‌تواند تحت نظر مستقیم مدیر ارشد و یا هیئت‌مدیره شرکت، به هماهنگ‌سازی کلیه فعالیت‌های شرکت از جمله تولید، بازاریابی، فروش، کنترل کیفیت، تأمین نیروی انسانی، تدوین استراتژی‌های کسب‌وکار و ... در راستای کسب و بهبود حسن شهرت شرکت پردازد.

در همین راستا، به سرمایه‌گذاران، اعتباردهندگان و سایر ذینفعان شرکت‌های تولیدکننده کالای ورزشی پیشنهاد می‌شود به منظور ارزیابی بهتر عملکرد شرکت‌های تولیدکننده کالای ورزشی و تصمیم‌گیری بهتر به سطح مدیریت ریسک و تأثیر آن بر تهاجم مالیاتی توجه ویژه‌ای داشته باشند. همچنین به تدوین کنندگان قوانین و مقررات و سیاست‌گذاران پیشنهاد می‌شود در هنگام تدوین استانداردها نتایج این پژوهش را مد نظر قرار دهند. همچنین در راستای پژوهش حاضر، محورهای زیر برای انجام پژوهش‌های بیشتر پیشنهاد می‌شود:

- ۱) بررسی تأثیر توانایی مدیریت بر رابطه بین کیفیت مدیریت ریسک و تهاجم مالیاتی
- ۲) بررسی تأثیر ویژگی‌های هیئت‌مدیره بر رابطه بین کیفیت مدیریت ریسک و تهاجم مالیاتی
- ۳) بررسی تأثیر ویژگی‌های هیئت‌مدیره بر رابطه بین کیفیت مدیریت ریسک و گسترش اعتبار تجاری
- ۴) بررسی تأثیر کیفیت مدیریت ریسک شرکت بر

اجتناب از پرداخت مالیات

ارزش‌ها در نظر گرفته شود، شرکت‌ها میلانند خود را درگیر این فعالیت نمایند. اگر چه مدیریت کردن مالیات می‌تواند رقم نهایی سود را بهبود ببخشد، لیکن در نظر گرفتن هزینه‌های مرتبط با اختصاص منابع به طرح‌های مالیاتی نیز دارای اهمیت است. شرکت‌ها تنها زمانی به مدیریت مالیات روی می‌آورند که صرفه جویی مالیاتی ناشی از این طرح‌ها بر هزینه‌های تحمل شده از بابت این طرح‌ها فزونی داشته باشد بر این اساس پژوهش حاضر به بررسی تأثیر بررسی رابطه بین مدیریت ریسک و تهاجم مالیاتی پرداخته شده است. در همین راستا از داده‌های ۱۴۶ شرکت تولیدکننده کالاهای ورزشی ایرانی طی بازه زمانی ۱۳۹۶ تا ۱۴۰۰ استفاده شده است که شامل ۵۰۴ سال-شرکت می‌باشد. در ادامه تحلیل داده‌ها از روش لاجستیک (لاجیت) به منظور آزمون فرضیه‌ها استفاده شده است.

نتایج حاصل از آزمون فرضیه‌های پژوهش حاضر نشان داده است که عدم اطمینان محیطی و ریسک تجاری با تهاجم مالیاتی رابطه منفی و معناداری دارند؛ به عبارت دیگر، با افزایش عدم اطمینان محیطی و ریسک تجاری، تهاجم مالیاتی کاهش می‌یابد؛ نتایج حاصل از آزمون این فرضیه با نتایج حاصل از پژوهش آرونموان^۱ (۲۰۲۲) همسو بوده است؛ آرونموان به بررسی ارتباط بین تشکیل کمیته مدیریت ریسک مستقل و تهاجم مالیاتی در شرکت‌های غیرمالی فهرست‌شده در نیجریه می‌پردازد. ترکیبی از طرح تحقیقاتی پس از عمل و رویکرد کمی به کار گرفته شد در حالی که داده‌ها از وضعیت مالی هشتاد (۸۰) شرکت برای دوازده (۱۲) سال (۲۰۰۸-۲۰۱۹) تهیه شد. برآوردگر توبیت سانسور شده برای ارزیابی مدل برای مطالعه مورد استفاده قرار گرفت و این یافته با انتظارات نظریه آژانس موافق است که وجود یک کمیته ریسک مستقل، عملکرد تهاجمی مالیاتی در نیجریه را کاهش می‌دهد. این یافته چندین مشارکت دارد: اول، ادبیات مربوط به ارتباط بین حاکمیت شرکتی و رفتار سازمانی را با تأکید بر تهاجم مالیاتی گسترش می‌دهد. دوم، شواهدی را ارائه می‌کند که نشان می‌دهد چگونه استقرار یک کمیته مدیریت ریسک بر رفتار مالیاتی تهاجمی تأثیر

^۱ Aronmwan

- Aronmwan E. 2022. The nexus between standalone risk committees and tax aggressiveness: evidence from Nigeria. *Future Business Journal*, P: 2013-287.
- Mirzaei, H., Khataee, M. R., & Ghanbari, Y. (2013). Investigating the Relationship between Business Risk and Financial Risk with Performance of Pharmaceutical Companies Listed on Tehran Stock Exchange. *Journal of Health Accounting*, 2(2), 77-91. doi:10.30476/jha.2013.16902
- Ahmadpour, A. and H. Amouzadeh Mehdiraji (2007). "Examining the Impact of Business Risk and Financial Risk on the Investment Portfolios of Insurance Companies in Asia listed on Tehran Stock Exchange", *Journal of Insurance Industry*, Vol. 22, No. 1, pp. 114-116. [In Persian]
- Dadashi, E.; Asghari, M.; Zarei, S.; and M. Jafari Baie (2013). "Examining the Effect of Capital Structure and Financing on the Technical Efficiency of the Pharmaceutical Companies listed on Tehran Stock Exchange", *Journal of Health Accounting*, Vol. 2, No. 1, Issue. 3, pp. 1-19. [In Persian]
- Elamer, A. A., Ntim, C. G., & Abdou, H. A. (2020). Islamic governance, national governance, and bank risk management and disclosure in MENA countries. *Business & Society*, 59(5), 914-955.
- Owen, J. R., Kemp, D., Lébre, É., Svobodova, K., & Murillo, G. P. (2020). Catastrophic tailings dam failures and disaster risk disclosure. *International journal of disaster risk reduction*, 42, 101361.
- Bingler, J. A., Kraus, M., Leippold, M., & Webersinke, N. (2022). Cheap talk and cherry-picking: What ClimateBert has to say on corporate climate risk disclosures. *Finance Research Letters*, 47, 102776.
- Payne, D. M., & Raiborn, C. A. (2018). Aggressive tax avoidance: A conundrum for stakeholders, governments, and morality. *Journal of Business Ethics*, 147, 469-487.
- Nobanee, H., Al Hamadi, F. Y., Abdulaziz, F. A., Abukarsh, L. S., Alqahtani, A. F., AlSubaey, S. K., ... & Almansoori, H. A. (2021). A bibliometric analysis of sustainability and risk management. *Sustainability*, 13(6), 3277.
- ۵) بررسی تاثیر کیفیت مدیریت ریسک بر رابطه بین برنامه‌ریزی مالیاتی و نرخ موثر مالیاتی
- منابع
- Chen S, Chen X, Cheng Q, Shevlin T. 2010. Are family firms more tax aggressive than non family firms? *Journal of Financial Economics*, 2: 41-61.
- Hasan I, Hoi C, KWu Q, Zhang H. 2014. Beauty is in the eye of the beholder: The effect of corporate tax avoidance on the cost of bank loans. *Journal of Financial Economics*, 1: 109-130.
- Hung CS, Peters GF. 2017. Risk management formation: determinants and short-term outcomes. *J Account Public Policy*, 4:267-290.
- Jacob M, Rohlfing Bastian A, Sandner K .2021. Why do not all firms engage in tax avoidance? *RMS*, 5:459-495.
- Quentin C. 2019. Acceptable levels of tax risk as a metric of corporate tax responsibility: theory, and a survey of practice. *Nordic Tax J* 2019:1-15.
- Tasmin R, Muazu MH., Nor Aziati AH, Zohadi NL. 2020. The mediating effect of enterprise risk management implementation on operational excellence in the Malaysian oil and gas sector: a conceptual framework. *Fut Bus J*, 6: 7512-518
- Janson, C., Nwaru, B. I., Wiklund, F., Telg, G., & Ekström, M. (2020). Management and risk of mortality in patients hospitalised due to a first severe COPD exacerbation. *International Journal of Chronic Obstructive Pulmonary Disease*, 2673-2682.
- Berner, C. L., & Flage, R. (2017). Creating risk management strategies based on uncertain assumptions and aspects from assumption-based planning. *Reliability Engineering & System Safety*, 167, 10-19.
- Da Silva, E. M., Ramos, M. O., Alexander, A., & Jabbour, C. J. C. (2020). A systematic review of empirical and normative decision analysis of sustainability-related supplier risk management. *Journal of Cleaner Production*, 244, 118808.
- Mousavi Jahromi Y, Tahmasebi Boldaji F, Khaki N. Tax evasion in the VAT system: A theoretical model. *J Tax Res* 2009; 17 (5): 27-38.